

PENTRU FOLOSIREA METODEI COMPARATIVE LA PREDAREA GRAMATICII LIMBII RUSE ÎN ȘCOLILE NOASTRE

DE

B. CHELMER

LECTOR LA INSTITUTUL PEDAGOGIC DE LIMBĂ ȘI LITERATURĂ RUSĂ «MAXIM GORKI»

Genialele lucrări ale lui I. V. Stalin despre problemele de bază ale lingvisticii conțin un nesecat izvor de învățăminte pentru metodică predării limbilor. Încă în Noembrie 1950, câteva luni după apariția lucrărilor lui I. V. Stalin, a avut loc Sesiunea Unită a Secțiunii de Literatură și Limbă a Academiei de Științe a U.R.S.S. și a Academiei de Științe Pedagogice a R.S.F.S.R., la care s'au discutat de către savanții sovietici problemele predării limbilor în școala sovietică în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin despre lingvistică și s'au tras o serie de concluzii de cea mai mare însemnătate pentru metodică predării limbii ruse. Unele din aceste concluzii privesc predarea limbii ruse în școlile neruse și de aceea ele prezintă un deosebit interes pentru noi.

În articolul de față, ne vom strădui să prezentăm și să ilustrăm una din aceste concluzii, formulată în Hotărârea Sesiunii Unite în felul următor:

« Studierea limbii ruse în școlile neruse trebuie să se sprijine pe cunoașterea limbii materne de către elevi și să fie însoțită de compararea necesară a fenomenelor gramaticale ale ambelor limbi. Trebuie să se acorde o deosebită atenție studierii faptelor care sunt proprii numai limbii ruse și lipsesc în limba maternă. De aceea, profesorul de limba rusă din școala nerusă trebuie să cunoască bine bazele teoretice ale gramaticii limbii materne ».

În cele ce urmează vom arăta pe scurt importanța pe care o prezintă această concluzie pentru predarea gramaticii limbii ruse în școlile românești.

Metodica predării limbii ruse în școlile neruse, după cum arată Prof. V. M. Cistiakov în referatul¹ pe care l-a expus la Sesiunea Unită, trebuie să urmă-

¹ V. M. Cistiakov, Problemele metodicii predării limbii ruse în școala națională.

rească în primul rând însușirea de către elevi a deprinderilor practice. Latura practică a studierii limbii ruse trebuie să fie în centrul atenției profesorului; elevii trebuie să ajungă nu numai să înțeleagă, dar și să vorbească și să scrie corect și cu ușurință în limba rusă.

Dar vorbirea curentă și corectă în limba rusă nu este posibilă fără cunoașterea cât mai completă și mai precisă a structurii gramaticale a limbii ruse.

«Tocmai datorită gramaticii» — ne învață I. V. Stalin — «limba capătă posibilitatea de a îmbrăca gândurile umane în învelișul material al limbii»¹.

«Vocabularul» — arată tovarășul Stalin — «luat ca atare, nu este suficient pentru a forma o limbă; el este mai degrabă material de construcție pentru limbă. După cum materialele de construcție în opera de construcție nu formează clădirea, deși fără ele este imposibil să se construiască o clădire, la fel și vocabularul nu formează limba însăși, deși fără el nu este de conceput nicio limbă. Dar vocabularul capătă cea mai mare însemnătate când este pus la dispoziția gramaticii, care stabilește regulile de modificare a cuvintelor, regulile de combinare a cuvintelor în propoziții și astfel dă limbii armonie și înțeles»².

Este deci clar că, fără stăpânirea gramaticii limbii ruse, elevii și studenții noștri nu vor putea vorbi corect această limbă, căci nu vor putea cunoaște «regulile de modificare a cuvintelor, regulile de combinare a cuvintelor în propoziții».

De aici reiese și importanța deosebită care trebuie acordată studiului gramaticii în predarea limbii ruse.

Există o diferență între felul de însușire de către elevi a gramaticii limbii române și a gramaticii limbii ruse. Insușirea structurii gramaticale a limbii române are loc treptat, în mod practic, în perioada preșcolară; în școală elevii capătă o serie de cunoștințe de gramatică, care-i ajută să se exprime mai corect, mai precis, mai nuanțat. Insușirea structurii gramaticale a limbii ruse nu precede însă la elevii noștri studiul gramaticii, ci are loc paralel cu acesta și paralel cu însușirea gramaticii limbii materne, româna. De aici și necesitatea (și totodată posibilitatea) de a folosi datele gramaticii limbii române la însușirea gramaticii limbii ruse. Bineînțeles că, la rândul lor, cunoștințele de gramatică rusă vor putea contribui la adâncirea cunoașterii faptelor structurii gramaticale a limbii române.

Se naște întrebarea: în ce fel trebuie comparate faptele limbii ruse și ale limbii române în cadrul studierii gramaticii ruse? I. V. Stalin ne învață că «structura gramaticală a limbii și fondul ei principal de cuvinte alcătuiesc temelia limbii, esența specificului ei»³.

Fiecare limbă își are structura ei gramaticală.

¹ I. Stalin, *Marxismul și problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., 1951, p. 50.

² *Ibidem*, p. 49—50.

³ *Ibidem*, p. 54.

Tocmai în acest spirit trebuie să comparăm gramatica limbii ruse și române, ca esența specificului acestor limbi. Deci trebuie să atragem atenția elevilor nu numai asupra asemănărilor dar și asupra deosebirilor dintre limba rusă și limba română pe care le vom întâlni în cursul studierii gramaticii limbii ruse. Deosebirile care există între structurile gramaticale ale limbilor rusă și română stau la baza multor greșeli gramaticale ale elevilor noștri, care împrumută limbii ruse construcții gramaticale ale limbii române, ceea ce duce la o vorbire necorectă. Iată câteva exemple:

Elevii noștri folosesc deseori în mod greșit cazul nominativ plural pe lângă numeralele cardinale: восемь ученики, în loc de восемь учеников, sau pe lângă numeralele nehotărâte: несколько ученицы, în loc de несколько учениц.

Terminația *-a* fiind în limba română caracteristică pentru genul feminin, elevii folosesc de multe ori în mod greșit forma два pentru genul feminin: два комнаты, în loc de две комнаты.

Deoarece în limba română viitorul verbelor se formează cu ajutorul unor forme auxiliare (*eu voi lucra, eu voi fi lucrat*), elevii fac greșeli în întrebuințarea viitorului verbelor perfective din limba rusă: я буду сказать, în loc de я скажу, мы будем посмотреть, în loc de мы посмотрим.

Asemenea greșeli pot fi evitate dacă vom atrage atenția elevilor dela bun început asupra deosebirilor care există în privința acestor construcții gramaticale între limba rusă și limba română. În felul acesta vom contribui și la educarea spiritului de observație al elevilor noștri, atât de necesar pentru însușirea activă atât a limbii ruse și române, precum și a celorlalte materii.

Există însă în folosirea acestui procedeu un pericol de exagerare, asupra căruia atrage atenția Prof. V. M. Cistiakov, recomandând «folosirea procedurii comparării diferitelor fapte și elemente din gramatica limbii ruse și a limbii materne, fără ca aceste lecții să se transforme în lecții de gramatică comparată a acestor două limbi, aceasta nefiind în sarcina școlii medii»¹.

Succesul folosirii acestui procedeu depinde în mare măsură și de colaborarea între profesorul de limba rusă și cel de limba română. În acest sens, experiența sovietică ne recomandă un contact permanent între profesorii respectivi, punerea de acord a metodelor de predare și coordonarea programului, în așa fel încât «programul pentru limba maternă, în special la gramatică, să preceadă capitolele respective din limba rusă»².

Numai în acest fel ne vom putea sprijini în predarea gramaticii ruse pe fenomenele gramaticii limbii române. Bineînțeles că un rol hotărâtor, am putea spune rolul determinant în reușita acestui procedeu, îl are cunoașterea de către profesorul de limba rusă a gramaticii limbii materne. Fără îndeplinirea acestei condiții, metoda comparării nu poate fi folosită căci poate duce numai la afir-

¹ V. M. Cistiakov, Problemele metodicii predării limbii ruse în școala națională.

² Ibidem.

mații riscate din partea profesorului, afirmații care nu pot avea alt rezultat decât nașterea de confuzii în mintea elevilor. Este necesar de aceea ca profesorul de limba rusă să posede gramatica română, și nu numai în mod pasiv, dar și activ, studiind construcțiile gramaticale ale limbii române, din punctul de vedere al folosirii lor pentru o mai bună însușire a gramaticii limbii ruse de către elevi.

Un sprijin însemnat în acest sens pentru profesorii noștri de limba rusă, ar însemna apariția unor studii de gramatică comparativă ruso-română. Acest lucru este pe deplin realizabil și el poate duce la o îmbunătățire simțitoare a predării limbii ruse în școlile noastre.

Vom încerca să ilustrăm observațiile de mai sus prin câteva exemple legate de predarea adjectivului și adverbului.

Să luăm de pildă gradele de comparație ale adjectivului.

În limba rusă ca și în limba română există trei grade de comparație: gradul pozitiv (положительная степень), gradul comparativ (сравнительная степень) și gradul superlativ (превосходная степень).

<i>frumos</i>	красивый
<i>mai frumos</i>	более красивый
<i>cel mai frumos</i>	самый красивый

Spre diferență însă de limba română, în limba rusă există două posibilități de exprimare a gradului comparativ și superlativ: forma analitică (более красивый, самый красивый) și forma sintetică (красивее, красивейший). În limba română, gradele comparativ și superlativ au numai forme analitice (*mai frumos, cel mai frumos, foarte frumos*).

Iată un exemplu pentru ilustrarea structurii analitico-sintetice a gramaticii limbii ruse. (Bineînțeles că elevilor nu le vom vorbi despre structura analitico-sintetică, ci le vom prezenta numai comparativ faptele, atragându-le atenția asupra bogăției de forme a limbii ruse.)

Elevii noștri, sub influența gramaticii române, vor fi înclinați să folosească mai des formele analitice. Tocmai de aceea le vom da exerciții de traducere în care să folosească paralel forma analitică și sintetică.

Să luăm un alt exemplu privitor la adjectiv: adjectivele posesive din limba rusă de tipul сестрина книга, отцовы рукавицы.

Este bine ca la predarea acestor adjective, pentru evitarea confuziilor, să atragem în primul rând atenția elevilor asupra deosebirii existente între terminologia rusă și română în această privință. Adjectivelor posesive din limba română (*al meu, al tău*) le corespund în limba rusă pronumele posesive (притяжательные местоимения: мой, твой).

În limba română nu există forme adjectivale corespunzătoare adjectivului posesiv rus (притяжательное прилагательное). Сестрина крига va fi tradus

prin genitivul substantivului: *cartea surorii* (книга сестры). Astfel, în limba română, vom avea o singură formă (*cartea surorii*) acolo unde în limba rusă sunt posibile două forme: una sintetică, puțin productivă (сестрина книга) și una analitică, mai productivă (книга сестры).

Un alt exemplu care arată bogăția de forme a limbii ruse este următorul:

În limba rusă există o categorie de adjective, относительные прилагательные (adjective relative). Aceste adjective, după cum se știe, exprimă calitatea unui obiect prin intermediul unui alt obiect, de exemplu: дубовый шкаф, рабочий стол. Exprimarea aceluiași noțiuni este posibilă în limba rusă foarte des printr'o formă analitică: folosirea unei prepoziții și a unui substantiv (шкаф из дуба, стол для работы).

În limba română, în marea majoritate a cazurilor se poate folosi doar a două formă, forma analitică: *masă de lucru, dulap de stejar*. Elevilor noștri le va fi mai ușor să deosebească adjectivele relative de cele calitative din limba rusă, după ce le vom fi atras atenția asupra faptului că adjectivele relative se traduc în limba română în marea majoritate a cazurilor printr'un substantiv și o prepoziție (зимний день — *zi de iarnă*, деревянный стол — *masă de lemn*, железная кровать — *pat de fier*), în timp ce adjectivele calitative se traduc tot prin adjective (красный флаг — *steag roșu*, светлый день — *zi luminoasă*).

Studiul adverbului ¹ prezintă de asemenea elemente comparative interesante și folositoare pentru însușirea lui.

În limba rusă ca și în limba română adverbele se formează din alte părți de cuvânt. Este bine ca la predarea formării adverbelor în limba rusă să atragem atenția elevilor asupra cazurilor similare existente în limba română. De exemplu: *astăzi* — сегодня dintr'un pronume demonstrativ și un substantiv *astă* + *zi*; сего (сей) + дня (день).

La studiul trecerii adjectivelor de formă scurtă de genul neutru singular în adverbe fără schimbarea formei (интересно, красиво, плохо) va fi bine să facem o comparație cu un fenomen asemănător din limba română și anume, trecerea adjectivelor de genul masculin în adverbe de asemenea fără schimbarea formei (*frumos, încet, interesant*).

Se pot da exerciții de deosebire a adverbului de adjectiv în limba rusă și în limba română de tipul: Течение реки быстро. Поезд идет быстро. *Omul acesta este un om cinstit. Pionierul se poartă întotdeauna cinstit.*

La studiul clasificării adverbelor limbii ruse este bine să dăm o schemă comparativă a clasificării adverbelor în limba rusă și în limba română. Vom constata asemănări dar și deosebiri. Astfel, și în limba rusă și în limba română se disting

¹ În trecut, este necesar să menționăm că vocabularul rus al elevilor noștri conține foarte puține adverbe, deși limba rusă se caracterizează printr'o abundență deosebită de adverbe, care determină cu precizie verbele, nuanțând și îmbogățind limba. De aceea ar fi bine dacă manualele noastre de limba rusă ar conține un mic vocabular special pentru adverbele mai des folosite în limba rusă, pentru ca elevii noștri să și poată deosebi activ.

adverbe de timp (наречия времени): *dimineața* (утром), adverbe de loc (наречия места): *aici* (здесь), adverbe de mod (наречия образа действия): *bine* (хорошо) și adverbe care arată cantitatea. În gramatica limbii române ele alcătuiesc o subgrupă a adverbilor de mod, în limba rusă se împart în două grupe separate: наречия степени и меры *foarte* (очень), *mult* (много).

Mai există încă două grupe puțin productive de adverbe: (наречия причины и цели) adverbe de cauză și de scop. Care vor fi deosebiriile? În clasificarea românească vom mai întâlni trei subgrupe ale grupei adverbilor de mod: adverbe care exprimă afirmația (*da, firește*), negația (*nu*), îndoiala (*poate*). Aceste cuvinte, care exprimă afirmația, negația sau îndoiala, în gramatica rusă nu sunt considerate adverbe, ci alte părți de cuvânt (частицы: да, нет, не și модальные слова¹: конечно, может быть). Pentru a evita confuziile la analiza gramaticală trebuie să explicăm elevilor aceste fapte.

În privința categoriilor morfologice ale adverbului, în limba rusă întâlnim ca și în limba română grade de comparație ale adverbului. Formarea lor fiind foarte asemănătoare cu formarea gradelor de comparație ale adjectivelor, nu ne vom mai opri asupra lor.

Adverbul în limba rusă ca și în limba română are forme diminutive:

bine-binișor

хорошо — хорошенько

Și în acest caz este bine să pornim în predare dela fenomenul cunoscut și înțeles de elevi, forma diminutivă în limba română, la forma diminutivă în limba rusă.

Acestea sunt doar câteva exemple de fapte din gramatica rusă și română ce pot fi studiate comparativ. La un studiu atent și amănunțit al acestor două sisteme gramaticale s'ar putea găsi zeci de elemente interesante de comparat. Folosirea cu pricepere a acestor elemente comparative de către profesorii noștri de limba rusă ar putea duce la o adevărată cotitură în predarea gramaticii limbii ruse în școlile noastre, contribuind în felul acesta la o însușire conștientă și deci temeinică a limbii ruse de către elevii noștri.

¹ V. V. Vinogradov, Ruschii iazic, Gramaticescoe ucenie o slove, Ucepedghiz, 1947, p. 725.